

Józef Premik.

Tymczasowa notatka

o postglacjalno-dyluwjalnym torfowisku w Konopiskach
(SW od Częstochowy).

**Verläufige Mitteilung über postglacial-diluviales Torfmoor
in der Gegend von Konopiska (SW von Częstochowa).**

(Z 1 ryc. w tekście — Mit einer Abb. im Text).

Robiąc zdjęcia geologiczne w okolicy Częstochowy natknąłem się w pobliżu Konopisk na wielkie torfowiska.

Rozciągają się one na północ od wsi Konopisk między kopalnią rudy żelaznej, Glinami, Wygodą a Podborkiem Kopalnianym i lasem wsi Aleksandrji I.

Obejmują one prawie 3 km² obszaru i leżą na utworach jury brunatnej.

Schematyczny profil (ryc. 1) przeprowadzony ze wschodu na zachód od północnego krańca kopalni rudy w Konopiskach do lasu aleksandryjskiego uwidacznia następujące stosunki:

Najniżej leżą na zachodnim odcinku żelaziste piaskowce jury brunatnej (ryc. 1-a), które pod bardzo małym kątem zapadają ku NE pod ility rudonośne (ryc. 1-b). Te ostatnie podścielają w znacznej części torfy na całym omawianym obszarze.

Powierzchnia utworów jurajskich obniża się znacznie na przestrzeni zetknięcia się piaskowców żelazistych i ility rudonośnych i tworzy tutaj wielkie nieckowate zagłębienie, którego oś podłużna przebiega w kierunku południkowym. W niecce tej zaistniały doskonałe warunki tworzenia się torfowisk.

Na powierzchni utworów jury brunatnej leżą ełowja, wykształcone w postaci piasków, składających się z nierównych ziarn, wśród których występują dość rzadko otoczaki kwarcowe

a ponadto otoczaki konkrecyj krzemiennych (ryc. 1-c).

W stropie piaski owe stają się bardziej ilaste i są zanieczyszczone detritusem roślinnym.

We wschodniej części tego basenu piaski zastąpione są utworami gliniasto-ilastymi, które powstały z rozmycia iłów rudonośnych.

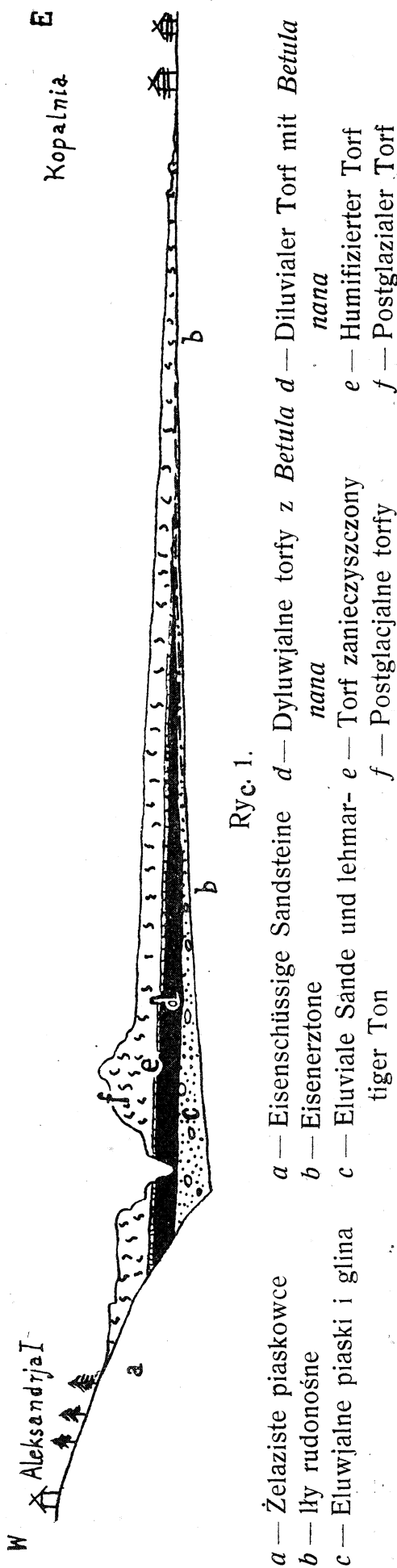
Nad eluwjami leży w najgłębszej części basenu 2-metrowa serja torfów, która ku peryferjom niecki staje się coraz cieńsza.

Wśród torfów wyróżnić można dwa wybitnie różniące się kompleksy — dolny (ryc. 1-d), dochodzący do 50 cm grubości i górny do 150 cm (rys. 1-f).

Dolny kompleks torfów (ryc. 1-d) charakteryzuje się dość znacznym zwęgleniem, silnym sprasowaniem i zwięzłością a ponadto czystością (nie zawiera żadnych domieszek).

W spągowej części torf ten jest piaszczysty. Wyżej przechodzi on w czysty, silnie sprasowany torf z resztkami licznych bagiennych roślin i skrzydeł owadów. W środkowej partji staje się on bardziej mszysty, miejscami zawiera warstewki z drewnami i licznymi nasionami *Menyanthes trifoliata*. Górna część torfu zawiera drobne nasiona roślin takich jak *Carex* sp. i pokrywy skrzydeł owadów.

Całą tę dolną serję zamyka w stropie cienka warstwa torfu zbitego z drobnymi gałązkami i licznymi listkami brzozy karłowatej (*Betula nana*).

Ryc. 1.

- a — Żelaziste piaskowce
 b — Iły rudonośne
 c — Eluwjalne piaski i glina
 d — Dyluwjalne torfy z *Betula nana*
 e — Torf zanieczyszczony
 f — Postglacialne torfy
- a — Eisenschüssige Sandsteine
 b — Eisenerztone
 c — Eluviale Sande und lehmiger Ton
 d — Diluvialer Torf mit *Betula nana*
 e — Humifizierter Torf
 f — Postglazialer Torf

Dolna część torfu oddzielona jest od górnej niezbyt wyraźną warstewką zanieczyszczonego piaskiem torfu (ryc. 1-e).

Górny kompleks torfów cechuje się świeżością roślin, luźnym związkiem storfiałych części składowych, a w końcu małym ich zwęglaniem (ryc. 1-f).

Dolny kompleks torfu występuje tylko w najgłębszej części basenu. Nad nim jak również i na peryferjach pojawia się kompleks górny.

Serja torfów, leżąca poniżej warstewki z *Betula nana* względnie z tą ostatnią włącznie jest wieku dyluwjalnego, górna zaś część postglacjalnego.

Zapytać się należy, czy torfy, leżące poniżej warstwy z *Betula nana* mogą należeć do utworów międzylodowcowych? Najprawdopodobniej tak — przemawia zatem ich pozycja stratygraficzna, leżą one bowiem pod warstwą torfu, w którym masowo występuje *Betula nana*.

Torfowisko wyżej scharakteryzowane leży kilkadziesiąt km na S od moren środkowo-polskich, które przebiegają na N i NW od Częstochowy.

Moreny w obszarze Konopisk mają zupełnie odmienny habitus jak moreny górne, położone na N od Częstochowy.

Dalsze, dokładniejsze poszukiwania w polu, które przeprowadzimy w przyszłym roku, pozwolą nam niewątpliwie rozstrzygnąć powyższe zagadnienie jak i szereg innych.

Kraków, Zakład Geologiczny Uniw. Jagiell. — październik 1930 r.

ZUSAMMENFASSUNG.

Während der geologischen Aufnahmen in der Umgebung von Częstochowa traf ich bei Konopiska grössere Komplexe von Torfmooren an. Die fast 3 km² einnehmenden Torfmoore liegen nördlich von Konopiska zwischen der Eisenerzgrube, dem Dorfe Gliny und Wygoda einerseits und dem Wald bei Aleksandria I. und Podborek andererseits.

Der Untergrund dieser Torfmoore bilden die Schichten des braunen Jura. Die Lagerungsverhältnisse gibt uns das schematische Profil (Abb. 1) wieder. An der Westseite des Torfmoores wird am dessen Rande der Untergrund von eisenschüssigen Sandsteinen des braunen Jura gebildet, welche ganz allmählich gegen

NE unter Eisenerztoné derselben Formation, die weiter ostwärts den eigentlichen Untergrund des genannten Torfmoores bilden, einfallen. Der Linie des Zusammentreffens der Sandsteine und der Eisenerztoné entlang ist eine longitudinale, flache, trogartige Senkung entstanden, deren Achse meridional verläuft. Diese trogartige, flache Senke wurde mit dem Torf ausgefüllt.

Die Oberfläche der jurassischen Tone ist mit eluvialen grob- und feinkörnigen Sanden, denen 1—5 cm breite, milchweisse Quarz- und Feuersteingerölle beigemischt sind, bedeckt. Gegen oben werden die Sande immermehr ton- bzw. detritushaltig. Im östlichen Teil dieser Senke gehen die Sande in einen lehmartigen Ton, dessen Material aus den Eisenerztonen stammt, über. Über dieser eluvialen, sandigen bzw. tonigen Schicht liegt ein, in der tiefsten Partie der Senke 2 m mächtiges, Torfmoor. Die Mächtigkeit dieses Torflagers nimmt ständig gegen den Rand der Senke ab.

Im Profil dieses Torflagers kann man leicht zwei ziemlich scharf hervortretende Horizonte und zwar den unteren (Abb. 1-d) bis 50 cm hohen und den oberen (Abb. 1-f) bis 150 cm mächtigen unterscheiden. Der untere Torfschichtenkomplex ist ziemlich stark zusammengepresst und verkohlt und stellt nach oben hin einen reinen von mineralischen Bestandteilen nicht verunreinigten Torf dar. Nur die untersten Schichten weisen einen ziemlich hohen Gehalt an Sand und Lehm auf. Die Schichten des Torfes sind aus Resten der Pflanzen einer Verlandungszone eines See und zwar aus *Moos*-, *Carex*-, — *Menyanthes trifoliata* — und anderen Pflanzenresten aufgebaut. Im Torf sind *Coleopteren* — Flügel ziemlich häufig. Die oberste Schicht des unteren Horizontes stellt die Schicht mit *Betula nana* — Resten (Blätter) vor. Der untere Horizont wird von dem oberen mit einer dünnen Schicht eines stark humifizierten Torfes (Abb. 1-e) abgetrennt.

Der obere Torfschichtenkomplex (Abb. 1-f) wird aus nicht zusammengepressten und nur schwach verkohlten Pflanzenresten aufgebaut. Ziemlich oft trifft man hier Holzreste und Baumästchen an.

Der untere Horizont nimmt nur den tiefsten Teil der Senke ein; gegen den Rand zu wird die Senke nur von den Schichten des oberen Horizontes ausgefüllt.

Unzweifelhaft haben wir hier mit zwei abgesonderten Perioden der Bildung dieses Torfmoores zu tun. Höchstwahrscheinlich gehört der obere Horizont dem Postglazial an, der untere aber

stellt uns ein Interglazial (bzw. nur einen Teil des Interglazials und zwar dessen oberen Teil) vor. Das Vorkommen von *Betula nana* in den obersten Schichten des unteren Horizontes zeigt das Ablaufen des Interglazials und Herannahen einer neuen Vergletscherung an. Um was für ein Interglazial es sich handelt, das muss ich vorläufig unentschieden lassen. Jedenfalls, da das Torfmoor südlich des mittelpolnischen Moränenzuges (ca 50 km weit) gelegen ist und dieser Moränenzug dem Varsovien I¹⁾ (wahrscheinlich dem Warthevorstoss der Saaleeiszeit — Woldstedt 1929²⁾) hingehört, so dürfte man annehmen, dass der untere Horizont dem Masovien I¹⁾ (Elster—Saale Interglazial) entspreche und wäre so mit dem Interglazial in Szczerców (Premik-Piech 1930)³⁾ und in Olszewice (Passendorfer-Lilpop-Trela 1929)⁴⁾ gleichaltrig.

Weitere, genauere Untersuchungen im Terrain, die ich aber im nächsten Jahr erst unternehmen werde, werden — wie ich glaube — zur Klärung dieser Frage beitragen.

Kraków, Geologisches Institut der Jagell. Universität, 1930.

¹⁾ 1928. Szafer W., Entwurf einer Stratigraphie des polnischen Diluviums auf floristischer Grundlage. — Separatabdruck d. V. Jahrg. d. Polnischen Geolog. Gesellschaft.

²⁾ 1929. Woldstedt P. Das Eiszeitalter. Stuttgart.

³⁾ 1930. J. Premik. On the preglacial, glacial and interglacial formations in the area of Middle Warta, Widawka and Prosna.

K. Piech. The flora of the interglacial strata in the environs of Szczerców, Dzbanki Kościuszkowskie and some other places in the basin of the river Warta. Special copy of the VI Annual of the Polish Geological Society.

⁴⁾ 1929. E. Passendorfer, I., J. Lilpop, II., i J. Trela, III. O utworach międzylodowcowych w Olszewicach pod Tomaszowem Mazowieckim. The interglacial formations in Olszewice near Tomaszów in Central Poland. Kraków, Spraw. Kom. Fizj. 64. Polskiej Akademji Umiejętności 1929.